
В этой статье рассматривается и анализируется социальная ценность личности, а также влияние СМИ на формирование информационной культуры в обществе.

In this paper the social value of personality and also the influence of a mass media on a formation of an informational culture of society are analysed.

Қ.Е. Юсупов

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ПРОЦЕСТЕРДІҢ ТҮРЛЕРІ

Қазақстанның әлемдік қауымдастыққа интеграциялануында тұлға мен социумның инновациялық даму мәселесін өзекті мәселе етуде. Қазақстан экономикасында инновациялардың бірінші дәрежеде басымдылық алуы үшін оған тек ғалымдар мен мемлекеттік басқару органдарының ғана мүдделі болуы жеткіліксіз. Әр елдің инновациялық технологияларды дамытуға мүмкіншілігінің деңгейі қазіргі қоғамымыздың негізгі сипаттарының бірі деп саналады. Мұндай мүмкіншілік тек жаңа өнім тудыратын ғылыми ізденістер және зерттеулермен шектеліп қалмауы тиіс. Қоғамдық өмірдің барлық салаларында (әлеуметтік, экономикалық, саяси, ғылыми және техника-технологиялық) жеке және қоғамдық сананың өзгерістерге дайындығы, оған қатысу жаңа құндылықтарды қабылдау прогрестің талабы болып саналады.

Сондықтанда, инновациялардың тұрақты дамудың негізгі ресурстарының біріне жататындығын әлемдік тәжірибе көрсетіп отыр. Осыған орай Мемлекет басшысының болашақта Қазақстан үшін неғұрлым перспективалы деген онын іріктеп алып, жүзеге асыру үшін «жүз абсолютті инновацияларды» іздеу туралы берген тапсырмасы ерекше маңызға ие бола түседі.

Елдің инновациялық әлеуетін жетілдірудің мұндай моделі өнімдері ішкі және сыртқы нарықта сұранысқа ие болатын серпінді инновациялық жобаларды инвестициялау арқылы ғылымды қажет ететін, техникалық тұрғыда күрделі бұйымдарды «нүктелік» жасау шеңберінен шығуға мүмкіндік береді [1].

Инновациялық даму бойынша белгіленген бағытпен алға жылжу үшін базалық жағдайлар бар. 2015 жылғы кезеңге дейінгі индустриалды-инновациялық даму стратегиясы шеңберінде инновацияларды ендіру үшін қажетті жағдайлар жасалған. Ұлттық инновациялық қор, Инжиниринг және технологиялар трансферті орталығы, ғылым қоры, ғылым жөніндегі комитет, қаржылық даму институттары сияқты институционалды жүйелер қалыптастырылды. «Инновациялық қызметті қолдау туралы», «Ғылым туралы» Заңдар қабылданды.

Халықаралық тәжірибеге сәйкес 6 отандық венчурлық қорлар мен Еуропа, Орталық Азия,

АҚШ-тың шығыс жағалаулары, АСЕАН елдері, Израиль, Германия сияқты 6 халықаралық жағрапиялық инвестициялау жобалары ашылды. Осыған қоса, инновацияларды ендіруді жылдамдату мақсатында технопарктер, индустриалды аймақтар, бизнес-инкубаторлар, еркін экономикалық аймақтар құрылуда [2].

«Ғылым туралы» Заңның қабылдануы арқасында ғылыми әлеуетті тиісті жұмысқа ырығаты түрде тарту үшін ұйымдық, институттық, қаржылық тетіктердің кешені жасалды. Атап айтқанда, ұлттық ғылыми инновациялық жүйені, ғылыми, ғылыми-техникалық және инновациялық қызметті дамытуды экономикалық ынталандыруға мемлекеттің кепілдік беруі, экономиканың басым секторларындағы технологияларды коммерцияландыруды қаржыландыру заңдық деңгейде бекітілді [1].

Ғылыми және ғылыми-техникалық қызметті басқарудың нақты құрылған жүйесі инновациялық тұрғыда қызығушылық туғызатын бір де бір талдаудың назардан тыс қалмайтынына кепілдік болып табылады. Сол сияқты 2010-2014 жылдарға арналған мемлекеттік үдемелі индустриялық-инновациялық даму бағдарламасын, елдің 2020 жылға дейінгі ғылыми технологиялық дамуының салааралық жоспарын, Қазақстан Республикасында 2010-2014 жылдары инновацияларды дамыту және технологиялық жаңғыруға ықпал жасау жөніндегі бағдарламаны жүзеге асыруға қосымша ғылыми ресурстардың тартылуы мүмкін екендігі де өте маңызды.

Өнеркәсіп өндірісі саласының тұрақты дамуына негізінен өткен жылы басталған 2015 жылға дейінгі үдемелі индустриялық-инновациялық даму бағдарламасы ерекше игі ықпалын тигізді. Жалпы, бұл бағдарлама шеңберінде құны 801,8 миллиард теңгеден астам болатын 152 индустриялық жоба іске асырылды. Нақты есептеулер көрсетіп отырғанындай, осы ғасырлық жобалардың іске қосылуы ішкі жалпы өнімнің өсуіне 2,2 пайыз көлемінде үлес қосқан.

Елбасы алға қойған экономикамыздың бәсекеге қабілеттілігін арттыру мақсатындағы бастама негізінде жүзеге асырыла бастаған 2010-2014 жылдарға арналған үдемелі индустриялық-инновациялық даму бағдарламасы тарих толқы-

нындағы ерекше құбылыс болғандығы даусыз. Осы бағдарлама шеңберіндегі жобаларды іс жүзіне асыруға өткен жылы ғана республикалық бюджеттен 921,5 миллиард теңге қаржы бөлінді.

Өткен жылы осы бағдарлама шеңберінде еліміз үшін инфрақұрылымдық және стратегиялық зор маңызы бар Балқаш ЖЭС, «Шар-Өскемен», «Қорғас-Жетіген», «Өзен-Түркіменстан мемлекеттік шекарасы» темір жол тораптары, «Бейнеу-Шымкент» газ тарату құбыры және басқа ірі жобалар жүзеге асырыла бастады. Мемлекеттік үдемелі индустриялық-инновациялық даму бағдарламасы шеңберінде еліміздің шикізат қорын толықтыру мақсатында бірқатар геологиялық зерттеу жұмыстары жүзеге асырылды. Осының нәтижесінде, еліміздің алтын, қорғасын, цинк, көмір, уран, мұнай және газ кеніштерінің жаңа орындары анықталды.

Индустрияландыру картасы шеңберінде 2010 жылы елімізде 23 мыңнан астам жаңа жұмыс орны ашылды. Осы бағдарламалар шеңберінде озық технологияларды өндіріске енгізу мақсатында кешенді шаралар жүзеге асырылды. Тәжірибелік-конструкторлық шешімдерді, шет елдерде отандық ғылыми жобаларды патенттеу бойынша 1,697 миллиард теңге сомасындағы 38 жоба қолдау тапты. Машина жасау, тау-кен металлургия, мұнай-газ жабдықтарының жобаларын жасау жөніндегі конструкторлық бюролар құрылды. Жүк вагондарының хопперлерін, перфораторларын шығаратын алғашқы өндірістер іске қосылды. Салааралық ғылыми-техникалық жобалар қабылданып, онда жаңа өндірістерді, технологияларды игеру, отандық ғылымға нақты бағыт-бағдар беретін зерттеу орталықтарын құру жөніндегі технологиялық бағдарламалар айқындалды [2].

Қазақстанда нақты жағдайда жүзеге асырылып жатқан инновациялық процестер Үкімет шешіміне сәйкес инновациялық қызметке қолдау көрсету жөніндегі мемлекеттік саясатты жүзеге асыруға қатысатын бірқатар инновациялық даму институттары жұмыс істеуде. Солардың бірі 2006 жылы құрылған «Ғылым қоры» акционерлік қоғамы болып табылады. Оның құзырына төмендегі міндеттер жатады:

- дербес немесе өзге де инвесторлармен бірлесіп, соның ішінде ұсынылған гранттар арқылы да жобаларды қаржыландыру;

- НИОКР-ді өмірге енгізуге байланысты жобаларды жүзеге асыруға қатысу;

- ғылыми өнімдермен қызметтердің тиімді, транспарентті нарығын құруға ықпал ету.

Бұл жағдайда мыналар Ғылым қорының инвестициялық қызметінің басым бағыттары болып табылады:

- нанотехнологиялар мен жаңа материалдар;

- биотехнологиялар;
- көмірсутегі және кен-металлургия секторлары мен солармен байланысты сервистік салалар үшін технологиялар;

- ядролық технологиялар мен қайта қалпына келетін энергетика технологиялары;

- ақпараттық және ғарыштық технологиялар.

2008-ден 2010 жылға дейінгі кезеңде Ғылым қорына барлығы қолданбалы сипаттағы ғылыми зерттеулер, тәжірибелік-конструкторлық жұмыстар қолданбалы және инновациялық сипаттағы бастамашыл және тәуекелді зерттеулерге 35,3 миллиард теңгеден астам 575 тапсырыс келіп түскен. Келіп түскен тапсырыстардың жалпы саны Ғылым қоры қазіргі уақытта инвестициялар көлемі 2,8 миллиард теңгеден асатын 33 жобаны жүзеге асыруда. Гранттар беру арқылы 22 жоба 250 миллион теңгеге қаржыландырылды. Сомасы 2,59 миллиард теңге болатын жоба бойынша Ғылым қоры салған қаржыны сатылап кері қайтару қарастырылған, ол оларды ғылыми зерттеулерді қаржыландыруға қайтадан бағыттауға жағдай жасайды.

Сонымен бірге Ғылым қоры 2010-2014 жылдарға арналған үдемелі индустриялық-инновациялық даму бағдарламасын жүзеге асыру шеңберінде инновациялық гранттар беру үдерісіне де қатысады. Конкурстық процедуралар қорытындысы бойынша Индустрия және жаңа технологиялар министрі Ғылым қорын төмендегі екі бағыт бойынша сенімді ұйым ретінде белгіледі:

- тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарды немесе қолданбалы сипаттағы тәуекелді зерттеулерді орындауға инновациялық грант ұсыну;

- инновациялық жобаның техникалық-экономикалық негіздемесін дайындауға инновациялық грант ұсыну [3].

Қорыта келе, мақалада келтірілген деректердің елдің инновациялық даму жолына көшуі үшін әлеуетінің бар екенін айғақтайтынын атап көрсету қажет. Сонымен қатар қоғам деңгейінде инновациялық процеске қатынасу бүгінгі өмір қажеттілігі. Белсенді инновацияларды қалыптастыру мен қолдап отырудың ұлттық мүмкіншіліктерін қажетті деңгейге көтеріп отыру үшін қоғам осы құндылықтар мен озық идеялардың ұлттық басымдылығын түйсіне білгендігі өте керек дүние. Инновацияның табиғаты өте күрделі нәрсе және ол көптеген факторлар және қоғамдық институттармен байланысты.

1. Инновацияларға бағыт // Егемен Қазақстан. – 16 сәуір, 2011. – 3 б.

2. Дағдарыстан кейінгі дамудың тұғырына айналған жыл // Егемен Қазақстан. – 23 ақпан, 2011. – 2 б.

3. Муханов М. Инновации – путь в будущее. //Казхстанская правда 7 апреля, 2010. – 4 б.

В данной статье автор рассматривает виды инновационных процессов в Республике Казахстан. Он подчеркивает что природа инновации очень сложна и связана со многими факторами и общественными институтами.

Different types of innovative processes and ways of their development in Kazakhstan are described. The complex nature of innovations with links to many determining factors and institutions are considered.

Г.Г. Кожантаева

ӘЛЕУМЕТТІК ЭКОЛОГИЯНЫ ЗЕРТТЕУДЕГІ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАР

Табиғат пен қоғамның өзара әрекеттесуі табиғаттағы өзара байланыстылықтың негізінде жүзеге асырылады. Бұл заңдылықты түсіну табиғаттың қоғамға, қоғамның табиғи ортаға әсер ету үдерісін ғылыми тұрғыда дұрыс бағалаумен байланысты.

Әлеуметтік экологияның негізгі мазмұны қоғам мен биосфераның өзара әрекеті теориясын қалыптастыруға итермелейді. Себебі бұл әрекеттесу үдерісіне олардың өзара ықпалдасуындағы биосфера мен қоғам кіреді. Олай болса, бұндай үдерістердің заңдары жекелеген ішкі жүйелер дамуының заңдарына қарағанда ортақ қасиетке ие болуы шарт [1].

Бүкіл адамзат тарихы бойы табиғат пен қоғам арақатынасы мәселелері туындай отыра іле-шала өз кезегінде табиғат пен қоғамның өзара қарым-қатынасының бірегей жүйесін түсіндіретін ғылыми нақтылаған талпыныстар да туындады. Соңғы кездері мұндай мәселелер «адам әлемі» мен табиғат әлемінің өзара әрекеттесуінің жалпы заңдарын, материя қозғалысының әлеуметтік және басқа да формаларымен заңды байланыстарын зерттейтін ғылыми білім саласы әлеуметтік экологияның да зерттеу нысанына айналды.

Жалпы адам мен табиғаттың қарым-қатынасы мәселесін зерттеу әлеуметтік философияда бұрыннан бастау алады. Қазіргі таңда ол адамзаттың жаһандық мәселелері деп аталатын негізде қалыптасты. Бірақ бұл бір мәселе төңірегі болып табылады. Бұрынғы таңда да қазіргі кездегідей бұл мәселе әр түрлі шешімге ие болып отырды. Мұның шешімі әртүрлі философиялық пікірлермен толып отырды және елеулі түрде қоршаған ақиқат (табиғат пен қоғам) жөніндегі жаңа идеялар мен ойлар түсінігінің қалыптасып отыруына әкелді. Басқаша айтқанда әр кезең сайын белгілі бір дүниетанымдар пайда болып қалыптасып отырды [2].

Экологиялық әлеуметтанудың негізгі концепциялары қоғамның ортамен өзара әрекетінің заңдылықтары мен формаларын, әлеуметтік өзгерістердің әлеуметтік үдерістердің тіршілікті қамтамасыз ететін материалдық алғышарттарының өзгерістерімен жан-жақты байланысын зерттейді. Оны локальдық-қауымдастық шеңберімен

шектей отырып, әлеуметтік-экологиялық бағытты қолданады. Инвайроменталды (тіршілік ортасының сапалылығы қолдайтын әлеуметтік қозғалыс) теорияның қарастыратын шеңберіне қоршаған ортамен әлеуметтік білімнің өзара әрекеттесуі жатады. Бұл теория дүниетанымдық және теориялық бағытты білдіреді.

Өзінің толыққанды концептуалдық дамуын инвайроменталдық теория американдық әлеуметтанудан алды. Әлеуметтік-экономикалық тұжырымдамалар социал-дарвинизм, эволюционизм, инструментализм, натурализммен байланысты.

Экстенсивтіден интенсивті табиғатты пайдаланушылыққа өту жағдайында қоғам мен табиғи ортаның өзара әрекетін шешудегі негізгі әлеуметтік-реформалық бағыттар қалыптасты.

Консерватизм (Б. Фернау, Дж. Пиншо және т.б. «утилитаристар») қоғамдық институттардың қайта ұйымдастырылуы экономикалық өрлеуді және табиғи байлықты эгалитарлық бөлуді қамтамасыз ететін тиімді және өнімді табиғатты қолданушылыққа бағытталуы тиіс деп есептеді.

Биоцентризмнің қорғаушылық тұжырымдамасы олардың көзқарасы бойынша оны пайдаланудың мүмкіндіктеріне қарамастан бағалы болып табылатын жабайы табиғатты сақтауды қолдады. Бұл қозғалыс («Сера Клаб», Дж. Мьюир, Дж. Катлин, Дж. Одюбон, Ф. Паркмен, Э. Эванс және т.б.) үшін маңызды рухани сапалармен танылған (табиғат жөніндегі бұндай пікірді «жаңа-ағылшындық трансцендентализмнан» Р.У. Эмерсон, Г. Тородан алды) және мүлтіксіздік ретіндегі табиғат пен қоғамның арақатынасы тән. Биоцентристер инвайроментализмді болмыс тәсілі және мінез-құлықтың белгілі бір түрі деп анықтайды.

Экологизм – академиялық шеңберге жақындауы болып табылады. Өздерінің табиғат пен қоғамның өзара әрекеті үлгісін табиғи-ғылыми негізге сай құрастырады. Өзара байланысқа экожүйе мен адамдық бірлестіктерді қоса отырып, олар әлеуметтік жүйенің қызметін экожүйенің ұтымды қызмет жасауын қамтамасыз ету және экологиялық үдерістердің бұзылуының алдын алуынан көреді. Олар үш идеяларды ұсынды: экожүйелік холизді (А. Леопольд), «моральдық қоғамдастық» және биотикалық функционализмді.